

Herstelrecht

helpt je het op school goed naar je zin te hebben.

Door Jan Ruigrok

1. Vier manieren om op school met elkaar om te gaan	1
1.1. Steunen en Sturen: twee belangrijke taken van de school.....	1
1.2. I Veel sturen, weinig steunen: disciplineren	2
1.3. II Weinig sturen en weinig steunen: vermijden	2
1.4. III Veel steunen en weinig sturen: tolereren	3
1.5. IV Veel sturen en veel steunen: motiveren.....	3
2. Omgaan met ruzies en conflicten	3
2.1. Drie manieren die verliezers opleveren.....	3
2.3. Dé manier voor winnaars	4
2.4. Hoe werkt dat nu, herstelrecht?	5
2.5. Verschillende soorten ruzies, verschillende oplossingen.	6
2.5.1. Voordat er ruzie is	6
2.5.2. Werken met de kaartjes.....	6
2.5.3. Herstelrechtconferenties.....	7
3. Ten slotte	7

1. Vier manieren om op school met elkaar om te gaan

Veel scholen hebben het idee dat de conflicten toenemen. Ze zoeken een goede manier om daarmee om te gaan. Een goede manier is er volgens ons één waarbij jullie, de leerlingen, je veilig en prettig voelen en waarbij mensen die een fout maken, de kans krijgen die te herstellen. Daarom speelt in dit artikel het woord 'herstelrecht' zo'n belangrijke rol.

Je maakt kennis met vier manieren waarop leerlingen, leraren, conciërges en anderen die op een school werken met elkaar kunnen omgaan. Daarna kijken we hoe we op scholen met conflicten en ruzies kunnen omgaan. Het liefst door ze te voorkomen, maar als dat niet lukt, door ze op een goede manier op te lossen.

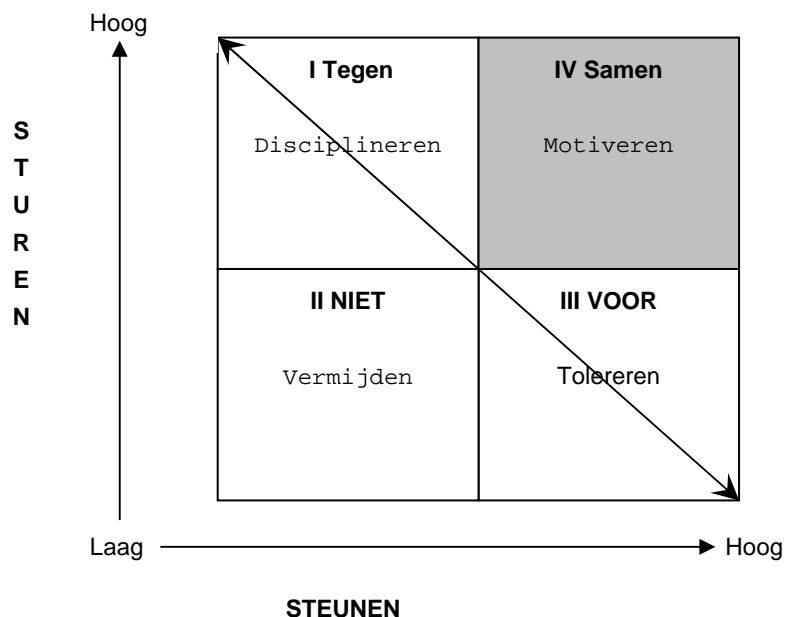
1.1. Steunen en Sturen: twee belangrijke taken van de school

Iedere school heeft belangrijke taken.

- 1) Ze moet voor **structuur** zorgen zodat jullie goed kunnen werken aan jullie studie;
- 2) Ze moet jullie **ondersteunen** op momenten dat jullie dat nodig hebben en daarom vragen.

Structuur en ondersteuning zijn twee kernwoorden.

Die kun je in een model zetten waaruit je vier manieren kunt aflezen waarop leraren en leerlingen met elkaar omgaan.

Tekening 1: het model van Sturen en Steunen

De lijn van linksboven naar rechtsonder is de lijn die loopt van *niets mag* (linksboven) naar *alles mag*.

Hieronder staan voorbeelden van ieder vak (kwadrant). We gaan daarbij uit van scholen die helemaal in één van die vier vakken zitten. In werkelijkheid zal het nooit 100% zo zijn. We doen dat voor de duidelijkheid. Je zult er misschien leraren in herkennen die sterker dan anderen in één van de vakken zitten. De meeste leraren zitten regelmatig in verschillende vakken.

1.2. I Veel sturen, weinig steunen: disciplineren

Op deze school hebben de leerlingen het gevoel dat de leraren tegen hen zijn. Er zijn zoveel regels dat ze denken dat de leraren hen niet vertrouwen. Niets mag en heel veel moet.

Wie zich niet aan de regels houdt, wordt gestraft. Bijvoorbeeld door schorsing of verwijdering van school.

Het belangrijkste zijn de resultaten. De leerlingen zijn minder belangrijk. Uitvallers, daar zitten ze niet zo mee. Die hebben niet hard gewerkt of hebben voor de verkeerde opleiding gekozen.

Het is geen prettige school. Door de strenge regels komen er nogal eens conflicten voor.

De docenten gedragen zich als **Aanklager**: 'Wij zijn goed en als je leerlingen de ruimte geeft, gaat het fout.

Daarom moeten we streng zijn!' Leerlingen komen vaak in opstand tegen al die regels. Vaak stiekem omdat ze bang zijn gestraft te worden. Soms is de leraar die niet goed orde kan houden de dupe. Een goede band tussen leraren en leerlingen is er niet.

1.3. II Weinig sturen en weinig steunen: vermijden

Dit is een school waar veel lessen vervallen, slecht les gegeven wordt. Werk wordt niet of veel te laat nagekeken.

Het interesseert niemand meer. Leerlingen spijbelen en proberen zonder inspanning hun tijd door te komen.

Leraren weten precies hoe lang het duurt tot het eind van de dag, de vakantie, hun pensioen. Zij gedragen zich als **Slachtoffer**: 'Wat erg dat wij in deze ellende moeten werken.' Ze vermijden goed contact met hun leerlingen want 'die deugen niet, ze worden thuis niet meer opgevoed. Aan mijn collega's en de schoolleiding heb ik ook niks. Ik kan het niet meer aan. Hoe overleef ik dit???'

1.4. III Veel steunen en weinig sturen: tolereren

Een leraar in dit kwadrant vindt alles goed. "Geen boeken bij je? Geen probleem, dat lossen we wel op." Uitstel krijgen voor tentamens is geen enkel probleem en als je een vier haalt, kun je dat als leerling makkelijk naar een zesje kletsen.

De leraar gedraagt zich als **Redder**. Hij ondersteunt de leerlingen zoveel, dat hij dingen doet die zij best zelf kunnen. Hij maakt zich nog drukker voor het examen dan de leerlingen. Hij is er steeds op uit om vriendelijk gevonden te worden.

Het lijkt erg gezellig en makkelijk maar dat is schijn. Doordat de leraar zijn werk, de les niet orde heeft, leer je er niets. Na de opleiding zul je zeggen 'ik heb er wel mijn diploma gehaald, maar echt geleerd heb ik er niets'.

Wanneer je gaat werken kan je dat aardig opbreken.

Het is ook een onveilige sfeer. Omdat de leraar alles goed vindt, kan het gebeuren dat de leerlingen de macht overnemen. En wanneer dat bijvoorbeeld agressieve leerlingen of pesters, zijn, kan de sfeer ondraaglijk worden.

1.5. IV Veel sturen en veel steunen: motiveren

Hier werken leraren en leerlingen samen. Er is een prettige sfeer waar iedereen zich thuis voelt.

De leerlingen weten dat er regels zijn. Sommige zijn samen met hen gemaakt, over andere valt niet te onderhandelen. Leerlingen voelen aan dat die nodig zijn. De leraren zijn vakmensen die hun lessen goed voorbereiden en op een prettige manier aan de leerlingen overbrengen. Wie fouten maakt krijgt dat op een prettige manier te horen en hoort ook wat hij kan doen omdat voortaan te voorkomen. Leraren luisteren naar hun leerlingen omdat ze ook van hen kunnen leren.

Conflicten komen overal voor. Als dat gebeurt, worden ze op een goede manier opgelost. Leerlingen die regels overtreden, krijgen de kans hun fout te herstellen. Daarna horen ze er weer helemaal bij.

2. Omgaan met ruzies en conflicten

Vrijwel alle scholen willen werken vanuit het vak Motiveren. Ze willen de zaken op een goede manier regelen en sturen. En ze willen hun leerlingen goed ondersteunen. Toch is dat niet altijd even eenvoudig. Leerlingen kunnen het medeleerlingen, leraren (en zichzelf!) vaak knap moeilijk maken.

Wanneer er zaken niet goed verlopen, kunnen deze scholen samen met de leerlingen aan de hand van het model kijken wat er moet gebeuren. Moeten er zaken beter geregeld worden? Of hebben leerlingen meer steun nodig?

2.1. Drie manieren die verliezers opleveren.

Bij conflicten kan een leraar of de schoolleiding reageren vanuit ieder kwadrant.

We geven drie voorbeelden van kwadrant I t.m. III. IV bekijken we later wanneer we het hebben over herstelrecht.

<i>De situatie</i>	<i>Verskillende reacties van de leraar of schoolleiding</i>		
	I Disciplinerend	II Negerend	III Tolererend
Een leerling slaat een andere leerling in elkaar.	De dader wordt drie dagen geschorst en krijgt de boodschap dat hij de volgende keer van school wordt gestuurd.	Niemand van de leraren of schoolleiding doet iets. Men doet alsof men het niet gezien heeft. Tegen de ouders wordt gezegd: 'Wij kunnen niet alles in de gaten houden. Dit valt buiten onze verantwoordelijkheid'.	Het slachtoffer wordt verzorgd en de leraren gaan op zoek naar de achterliggende redenen waarom de dader tot zijn daad gekomen is. Hij krijgt begrip en zijn daad wordt goed gepraat. Hij had een slechte jeugd bijvoorbeeld. Er gebeurt verder niets.
Drie leerlingen blowen op een schoolavond.	De leerlingen worden naar huis gestuurd, krijgen straf. De ouders worden ingelicht. De volgende keer volgt meer straf.	Niemand van de schoolleiding doet iets. Men doet alsof men niets gezien (of geroken) heeft.	De leraar laat met lachje merken dat hij heus wel in de gaten heeft wat er aan de hand is, maar hij laat het zo. Misschien neemt hij zelf ook een haaltje.
De halve klas zit te klieren en let niet op.	Er volgt een strafrepetitie voor iedereen: wie niet horen wil, moet maar voelen. De goeden moeten onder de kwaden lijden.	De leraar gaat in de lerarenkamer iets voor zichzelf doen. De leerlingen moeten het zelf uitzoeken.	De leraar pakt een DVD'tje of kaartspellen en gaat met de leerlingen iets gezelligs en leuks doen.

Aan alle drie de manieren zitten nadelen. Ze leveren altijd verliezers op. Soms ook winnaars dat zijn vaak kortetermijn-winnaars. Op de lange duur zijn er misschien alleen maar verliezers.

Bespreek maar eens met elkaar wie bij deze drie manieren de winnaars en de verliezers zijn.

2.3. Dé manier voor winnaars

Herstelrecht is een manier van omgaan met ruzies en conflicten die als het goed gaat alleen maar winnaars oplevert. Deze manier gaat uit van kwadrant IV: motiveren.

Scholen die er mee werken, gaan uit van de volgende gedachten:

- 1) Op onze school werken we met leuke mensen die de moeite waard zijn.
- 2) Ze zijn heel goed in staat hun eigen conflicten op te lossen.
- 3) Overall waar mensen werken komen conflicten voor. Dat is niet erg; daar leer je van.
- 4) Hoe sneller je conflicten oplost, hoe minder ze uit de hand lopen.
- 5) Als leerlingen op school op een goede manier leren met conflicten om te gaan, hebben ze daar hun hele leven plezier van.
- 6) Een goede manier van conflicthantering maakt de school voor iedereen leuker.

7) Op een leuke school leer je meer.

Verder gaan de scholen er vanuit dat bij conflicten altijd iets beschadigd of kapot gemaakt wordt. Dat kunnen dingen zijn. Een fiets wordt gestolen, een bril wordt in tweeën geslagen, een tekening verscheurd enzovoort. Ook kan er iets tussen mensen kapot gemaakt worden. We hebben het dan over relaties. Als er over een iemand geroddeld wordt, beschadigt dat zijn reputatie en zelfvertrouwen. Als iemand op een gemene manier gepest en getreiterd wordt, zorgt dat uiteraard voor een slechte relatie tussen de pesters en de gepeste. Ook het zelfvertrouwen van de gepeste wordt kapot gemaakt. Maar vaak zijn er veel meer slachtoffers.

Frank wordt veel gepest. Op aanraden van de mentor volgt hij een weerbaarheidstraining. Kort na de training wordt Frank in de kleedkamer van de gymnastiekzaal weer gepest. Hij wordt zo boos dat hij de pester, Jeffrey een gebroken neus slaat.

Wie zijn volgens jou de slachtoffers?

De school die hiermee te maken had constateerde dat er behoorlijk wat slachtoffers waren:

- Frank was slachtoffer van Jeffrey zijn gepest;
 - Jeffrey was slachtoffer van Frank;
 - de klasgenoten waren ook slachtoffer: zij zaten in een onveilige klas. Een aantal van hen vroeg overplaatsing naar een andere klas. Sommige dachten aan een andere school.
 - de gymleraar was slachtoffer omdat zijn werkplezier door het incident sterk was afgenomen;
 - de ouders van Jeffrey en Frank en ook die van de andere leerlingen zijn in zekere mate slachtoffer.
- En zo kun je misschien wel doorgaan.

Het belangrijkste bij Herstelrecht is, dat wat er kapot is gemaakt wordt hersteld door degene die het kapot heeft gemaakt. Dat is goed voor het slachtoffer. Maar het herstellen is ook goed voor de dader. Frank was er helemaal niet blij mee dat hij Jeffrey verwond had. Hij zag er als een berg tegenop om weer naar school te moeten. En ook Jeffrey voelde zich beroerd. Eigenlijk was hij er zich helemaal niet van bewust geweest dat Frank zo'n last had van zijn plagerijen. Het was allemaal veel erger overgekomen dan hij had bedoeld.

2.4. Hoe werkt dat nu, herstelrecht?

Bij herstelrecht is het belangrijk dat mensen die ruzie hebben met elkaar praten.

Soms heeft dat tijd nodig. Vlak na een flinke ruzie, kun je amper normaal nadenken. Het gesprek wordt vaak geleid door een mentor of een leraar, of soms door medeleerlingen. Bij heel grote conflicten wordt er iemand van buiten de school bijgehaald. Dan kan het bijvoorbeeld gaan om zware bedreigingen. De persoon die het gesprek leidt is iemand die de ruziemakers met elkaar laat praten. En hen aan elkaar laat vertellen wat er volgens hen is gebeurd en waarom dat voor hen zo erg is. Ook vertellen ze wat er moet gebeuren om weer op een normale manier met elkaar om te laten gaan. Het slachtoffer vertelt aan de dader wat er zou moeten gebeuren om de schade te herstellen. Wanneer de dader dat wil en kan, is de relatie tussen dader en slachtoffer hersteld en kunnen zij weer op een normale manier met elkaar omgaan. De gespreksleider is dus geen rechter die zegt wie er schuld heeft en welke straf er moeten worden uitgesproken. Hij is als het ware een 'wijze' man of vrouw die boven de partijen staat en hen hun eigen problemen laat oplossen

'Wordt er dan helemaal geen straf meer uitgedeeld?', vraag je je misschien af. Het antwoord is 'Ja, maar veel minder.' De meeste scholen kennen regels waar je altijd aan moet houden. Wie dat niet doet, krijgt straf.

Op de school van Frank en Jeffrey bijvoorbeeld gold de regel dat bij zwaar lichamelijk geweld schorsing volgde en dat de politie op de hoogte zou worden gesteld. Frank had die regel overtreden en kreeg enkele dagen schorsing en er melding gedaan. Maar er gebeurde veel meer.

Na de schorsing vond een herstelgesprek plaats. Bij dit gesprek zaten de klasgenoten en de leraar l.o. in een kring. Een gespreksleider vroeg op een rustige manier wat er gebeurd was en wat ieder er erg aan vond. De pesters schrokken van het effect van hun 'grapjes'. Ze realiseerden zich dat ze veel te ver gegaan waren. Ze schrokken ook dat anderen door wat zij deden bang waren om naar school te gaan. De gespreksleider vroeg Frank wat hij het meest erg vond aan wat er allemaal gebeurd was. Dat was dat niemand van zijn leraren of klasgenoten hem op enig moment gesteund had. Hij had zich nooit zo eenzaam gevoeld. Ze hadden het allemaal rustig laten gebeuren. Het was doodstil toen hij dat met tranen in zijn ogen in de hele groep vertelde.

Na het gesprek maakten de leerlingen de volgende afspraken met elkaar:

- Als je geplaagd wordt en je hebt daar last van zeg je dat tegen de pester.
- Als je dat niet kunt, bijvoorbeeld omdat je bang bent, zeg je dat tegen je mentor of een klasgenoot;
- Als je ziet dat iemand gepest wordt, vraag je aan de pester of hij je steun nodig heeft;
- We zorgen met z'n allen voor een goede sfeer in de klas;
- De eerstvolgende mentorles eten we gebak om dit incident af te sluiten;
- en dat doen we niet zonder de gymleraar.

De sfeer in deze klas was daarna beter dan ooit.

2.5. Verschillende soorten ruzies, verschillende oplossingen.

Je hebt grote, kleine en bijna-ruzies. Die vragen om verschillende manieren van aanpak.

2.5.1. Voordat er ruzie is

Het kan gebeuren dat er helemaal geen ruzie is en dat alles goed lijkt te gaan. Ook op zulke momenten kan het goed zijn met z'n allen even te kijken of dat werkelijk zo is.

Sommige scholen sluiten activiteiten af met enkele volgende vragen die leerlingen aan elkaar stellen. Ze zitten daarbij in een kring. De vragen zijn:

- 1) Wat is er vandaag goed gegaan?
- 2) Zijn we problemen tegen gekomen?
- 3) Hoe hebben we die opgelost?
- 4) Zijn er nog problemen blijven liggen?
- 5) Hoe gaan we die oplossen?

Deze vragen zorgen ervoor dat ruzies zo snel mogelijk worden opgelost.

2.5.2. Werken met de kaartjes

Bij ruzies werken scholen met kaartjes die alle leerlingen hebben. De vragen kunnen gebruikt worden als ruzieoplossers de hulp van een bemiddelaar vragen. Als ze ervaring hebben komen ze er vaak samen uit. Zeker als de ruzie niet al te groot is.

De kaartjes hebben twee kanten. Op kant 1 staan de vragen voor de 'dader'. Op kant 2 die voor het 'slachtoffer'.

Op de kaartjes staan de volgende vragen:

Herstelrechtvragen ¹	
Kant 1: Vragen als iemand jou aanspreekt op je gedrag.	Kant 2: Vragen als je benadeeld bent door het gedrag van een ander
Wat gebeurde er precies?	Wat is er gebeurd?
Wat dacht je op dat moment?	Wat dacht je op dat moment?
Wat vind je er nu van?	Wat vind je er nu van?
Wie is of zijn er benadeeld? Hoe?	Wat is het ergste voor jou
Hoe ga je dat herstellen?	Wat is nodig om dat te herstellen?

RealJustice©

2.5.3. Herstelrechtconferenties

Echt heel grote conflicten komen op de meeste scholen gelukkig weinig of zo goed als nooit voor. Als het toch gebeurt kan een er Herstelconferentie plaatsvinden. Deze wordt geleid door iemand van buiten de school. Er vinden vooraf gesprekken plaats. Hierin worden mensen gevraagd of ze mee willen doen aan de conferentie. Deelnemers zijn dan daders en slachtoffers, maar ook vaak familieleden en vrienden. In dit gesprek komt iedereen aan het woord en maken de deelnemers afspraken over hoe ze de schade gaan herstellen. De conferentie wordt besloten met hapjes en drankjes.

3. Ten slotte

In dit artikel heb je kennism gemaakt met manieren waarop mensen op scholen met elkaar kunnen omgaan. Je hebt gelezen over herstelrecht. Hopelijk was het duidelijk en heb je er veel in herkend. Misschien heb je ook ideeën gekregen over hoe jij een bijdrage kunt leveren aan het voorkomen en oplossen van conflicten.

Misschien heb je vragen. De kans is groot dat mensen op school die kunnen beantwoorden.

Je kunt ze ook mij kwijt, Jan Ruigrok, de schrijver van dit artikel.

Ook jullie tips zijn van harte welkom. We hebben ze nodig! Je kunt ze, samen met je vragen mailen aan j.ruigrok@rigardus.nl.

¹ Kaartjes met Herstelrechtvragen zijn te bestellen via www.rigardus.nl. Een setje met 100 kaartjes kost € 11,95